

IZAICINĀJUMS

Samazinās to laukos dzīvojošo iedzīvotāju mobilitāte, kuri ikdienā izmanto sabiedrisko transportu.

Sarūkot iedzīvotāju skaitam laukos, tiek veikta maršrutu tīklu optimizācija. Samazinās sabiedriskā transporta tīkls un tiek būtiski ierobežota šo pakalpojumu pieejamība laukos, īpaši attālās teritorijās.

ATBILSTOŠĀS POLITIKAS

Sabiedriskā transporta koncepcija 2021. – 2030. gadam ^①

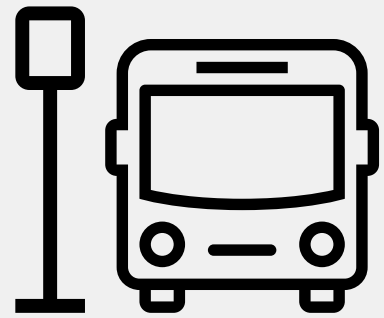
kā sabiedriskā transporta sistēmas mērķi nosaka **veicināt iedzīvotāju pārsēšanos no privātā autotransporta uz konkurētspējīgu, ērtu, drošu, uzticamu un integrētu sabiedrisko transportu**, kā vienu no koncepcijas īstenošanas ieguvumiem pasažieriem, ietverot principu – **līdzvērtīgi pakalpojumi visā valstī**.

Transporta attīstības pamatnostādnes 2021. – 2027. gadam ^②

vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments transporta nozares attīstībai un tajā izvirzītais mērķis ir vērsts uz ilgtspējīgu cilvēka mobilitātes vajadzību apmierināšanu, vienlaikus sniedzot ieguldījumu valsts ekonomiskajā izaugsmē, t.sk. uzņēmējdarbības vides attīstībā un pieejamībā. Pamatnostādnes apstiprinātas 21.10.2021.

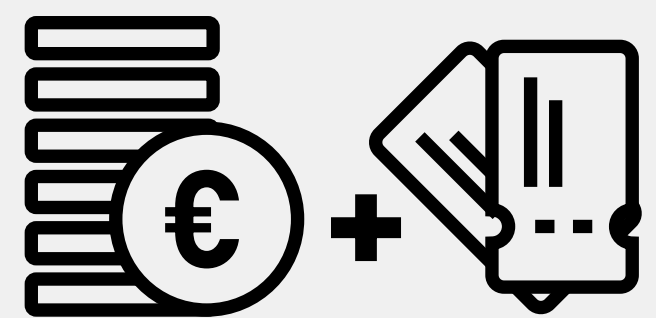
IETEKME LAUKU TELPĀ

Neesoša vai ierobežota pieejamība transporta pakalpojumiem

Privātais transports kā vienīgā iespēja, ja sabiedriskā transporta reisu savienojamība ir neatbilstoša un ar zemu ērtību (brauciens, plānošana, biļešu iegāde)

Dārgākas izmaksas pakalpojumu (t.sk. medicīnas) saņemšanai vai iespējas strādāt vēlamajā darbā, jo nav pieejams piemērots transports

Riskam pakļauti cilvēki ar kustību un funkcionāliem traucējumiem, zemiem ienākumiem u.c.

Palielinās sociālekonomiska nevienlīdzība un lauku iedzīvotāju sociālā atstumtība, īpaši starp senioriem, iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem vai ierobežotām mobilitātes iespējām

Samazinās lauku pievilcība un cilvēku interese pārcelties uz dzīvi vai darbu laukos

Esošo iedzīvotāju pārcelšanās uz lielākiem administratīvajiem centriem

Mazāka motivācija jaunu resursu (t.sk. uzņēmējdarbības) attīstībai lauku teritorijās

ESOŠĀ SITUĀCIJĀ -
IEDZĪVOTĀJU VIEDOKLIS/PIEREDZE

Sabiedriskais transports un ceļu infrastruktūra kā lauku asinsrite

“Lauku kopienu parlamentā jaunienācēji laukos kā visnegatīvāk no pieejamajiem pakalpojumiem novērtēja medicīnas pakalpojumus un sabiedriskā transporta nodrošinājumu, kā arī ceļu infrastruktūru.”

Pakalpojumu pieejamību nosaka attālumu lielums, īpaši, kad nav pieejams transports:

“Man pa taciņu līdz veikalam aiziet trīs, trīs ar pusi kilometru, līdz skolēnu autobusam – kāds pusotrs kilometrs, kuru es nevaru, tikpat kā nevaru aiziet .. jau vairāk nevaru aiziet..” 3

Iedzīvotāji paši meklē alternatīvas, kā atbalstīt savējos:

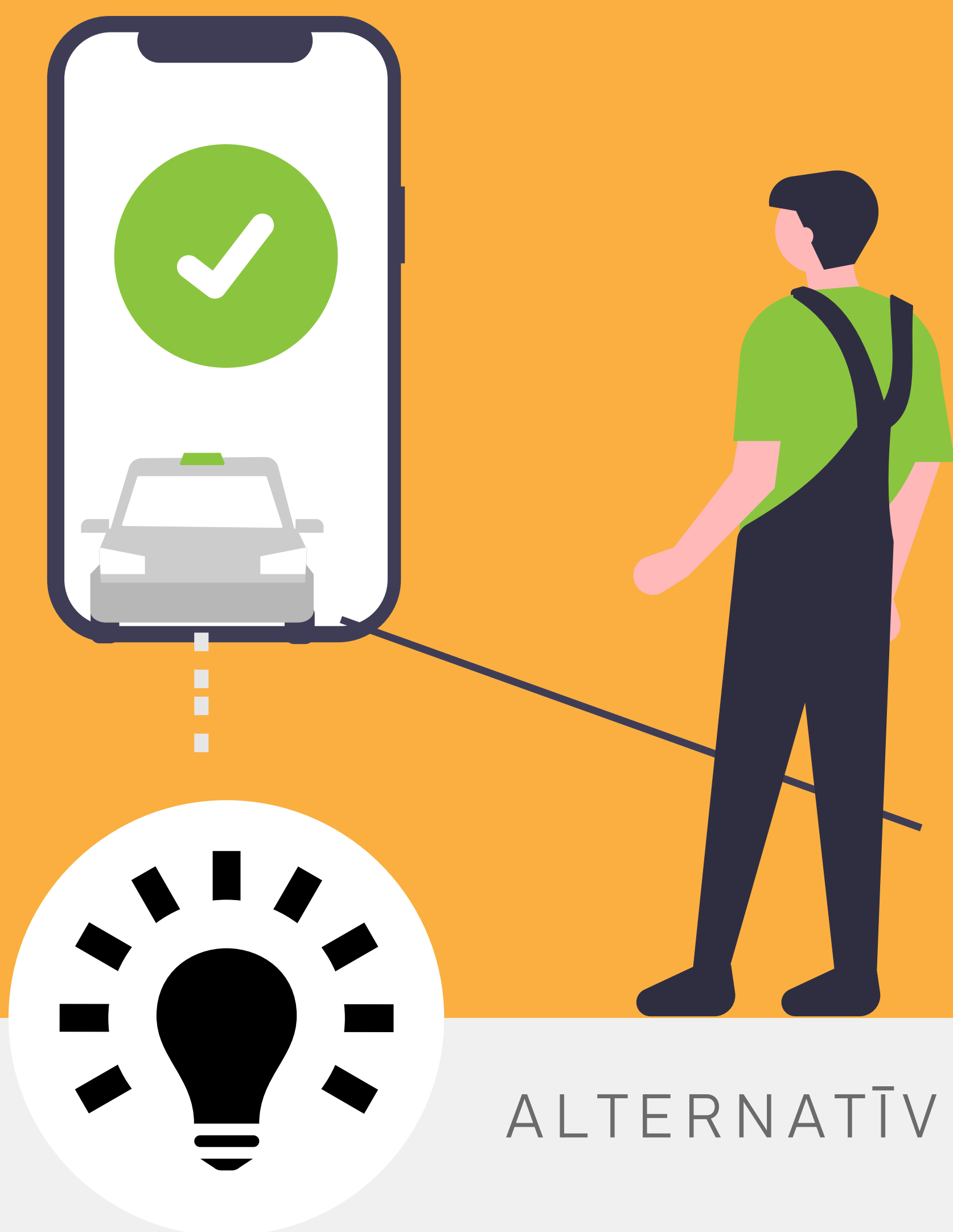
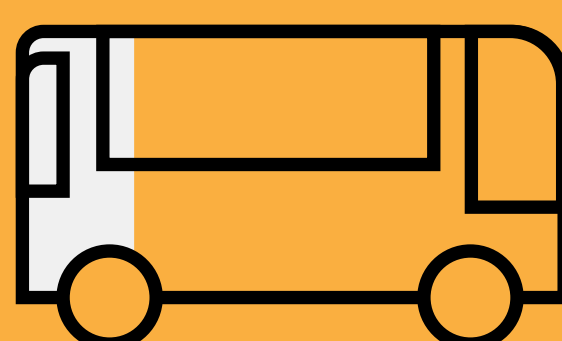
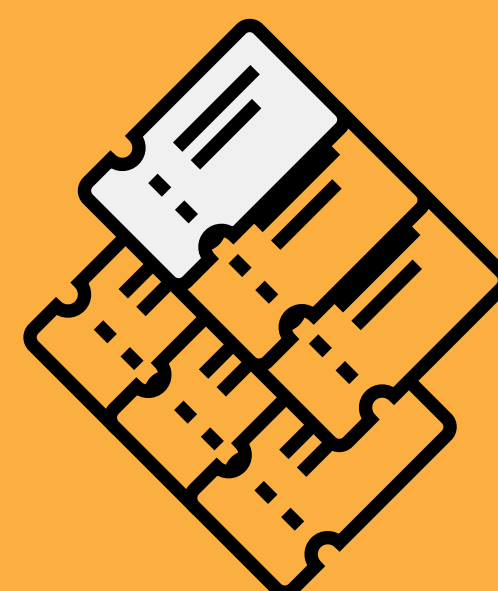
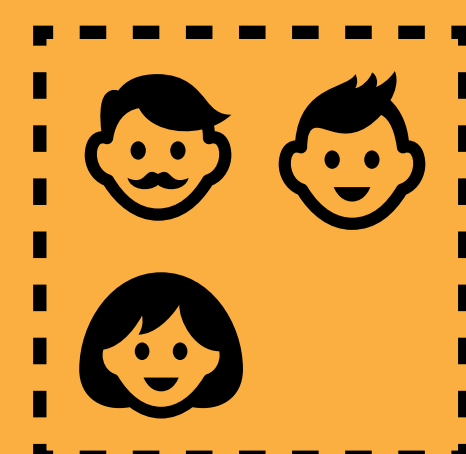
Ziemupe ir mazs ciems jūras krastā (150/160 iedz.), bet tas netraucē vienai aktīvai iedzīvotāju daļai darboties un sadarboties visa ciema dzīves un ciema atpazīstamības labā. (..) Pēc vietējo iedzīvotāju ierosinājuma tika izveidota nobrauktuve no jūrmalas stāvlaukuma uz jūru un šogad tiks asfaltēts Ziemupes centra lielceļa posms cauri ciemam. (..) Ziemupē netiek nodalītas paaudzes, jo esam maz. Te viss ir visiem. Uz pasākumiem, tikšanās reizēm aicināti tiek visi. Vecākie ļaudis tiek atvesti.

4

Politikas veidotāji ir identificējuši izaicinājumu un ietvērūši iespējamus risinājumus. Transporta attīstības pamatnostādņēs līdz 2027. gadam kā nozīmīgs ir akcentēts **nevienlīdzības aspekts sabiedriskā transporta pieejamības jomā**, izceļot mazaizsargātos iedzīvotājus (piemēram, iedzīvotājus ar zemiem ienākumiem, bezdarbniekus, iedzīvotājus ar zemām prasmēm, personas ar invaliditāti un funkcionāliem traucējumiem u.c.), kā arī iedzīvotājus, kuriem ir neizdevīgs stāvoklis attiecībā uz transporta pieejamību (piemēram, **mājsaimniecībā nav privātās automašīnas, lauku teritorijās vai attālinātās teritorijās dzīvojošie** u.c.).

Lai arī pašreizējā politika tiešā veidā netiek balstīta šo iedzīvotāju vajadzībās, tomēr tiek plānots sekmēt tās atbilstību minētajām grupām. Līdzīgi kā nepieciešams lauku filtra kvalitatīvai izmantošanai, arī stratēģisku lēmumu pieņemšanai, nepieciešams ņemt vērā gan esošās prakses un viedokļus, gan statistikas datus. Par šādu datu ieguves un izmantošanas nepieciešamību tiek norādīts arī pamatnostādņēs: “Lai arī noteikti statistikas dati atspoguļo atsevišķus ar iedzīvotāju mobilitāti saistītus aspektus, tomēr **netiek veikta sistemātiska pieejamo statistikas datu analīze** dažādos griezumos, kā arī esošie statistikas dati nesniedz pietiekamu priekšstatu par iedzīvotāju mobilitātes vajadzībām. Līdz ar to ir būtiski veicināt piekļuvi sabiedriskā transporta pakalpojumiem un sabiedriskā transporta pakalpojumos izmantotajai infrastruktūrai, **pamatojoties uz regulāru datu analīzi un iedzīvotāju dažādo vajadzību apzināšanu**.” ⁵

ALTERNATĪVI RISINĀJUMI

Transports pēc izsaukuma

Vidzemes plānošanas reģiona Īstenota pilotprojekta iniciatīva Alūksnes un Mazsalacas novadā Eiropā izplatītai praksei – transporta pakalpojumu nodrošināšana, balstoties uz iedzīvotāju izsaukumiem.

Pakalpojums ir kā risinājums sabiedriskā transporta problēmām lauku apvidos, nodrošinot elastīgus pakalpojumus un sniedzot iespējas cilvēkiem šajās teritorijās pārvietoties tikpat brīvi kā iedzīvotājiem pilsētās.

Bezmaksas sabiedriskais transports

No 2021. gada 1. oktobra ieviests jau 15 reģionālo maršrutu autobusu maršrutos ar mērķi, lai paaugstinātu sabiedriskā transporta pieejamību un veicinātu iedzīvotāju pārvietošanos ar sabiedrisko transportu. Valsts dotācijas bezmaksas transportam tiks piešķirtas maršrutiem, kur:

- iedzīvotāju blīvums ir zem 4 iedz./m²;
- ieņēmumi no pārdotajām biļetēm, ieskaitot pasažierus, kuru braucienus daļēji vai pilnībā apmaksā valsts, nepārsniedz 15%;
- autobusa noslodze ir zem vidēji 2.5 pasažieri.

RĪCĪBAS, KAS VARĒTU PIELĀGOT POLITIKU

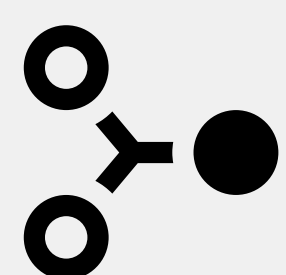
Izstrādāt ilgtermiņa mobilitātes plānošanas rīkus un regulāru datu ieguvu par iedzīvotāju vajadzībām

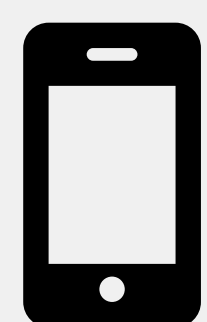
Uzlabot sociālo integrāciju un piekļuvi pakalpojumiem dažādām iedzīvotāju grupām dažādās teritorijās

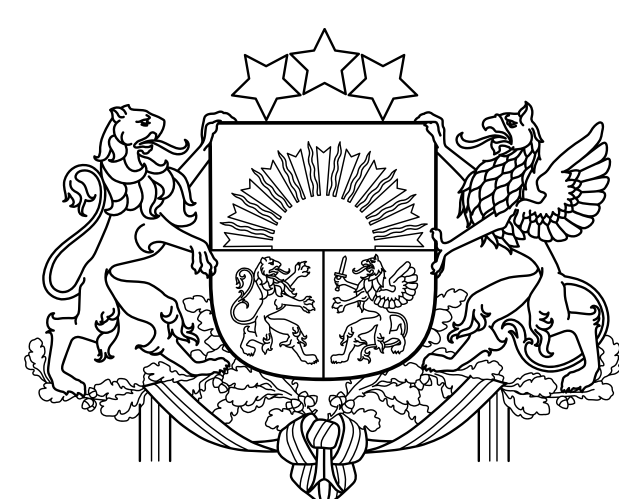
Atbalstīt pilsoniskās iniciatīvas vietējo lauku iedzīvotāju mobilitātes nodrošināšanai

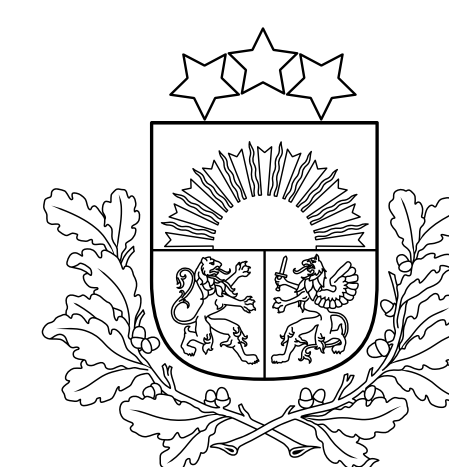
Apvienot dažādu pakalpojumu sniedzēju braucienus (piem. pasta, pasažieru un preču transportēšana) līdzīgos maršrutos

Īstenot digitalizāciju – platformu, kas vietējiem iedzīvotājiem sniedz pārskatu par pieejamajiem mobilitātes pakalpojumiem, piemēram, pasūtīt transportlīdzekli vai organizēt koplietošanas braucienu atbilstoši vajadzībām 6

Kultūras ministrija

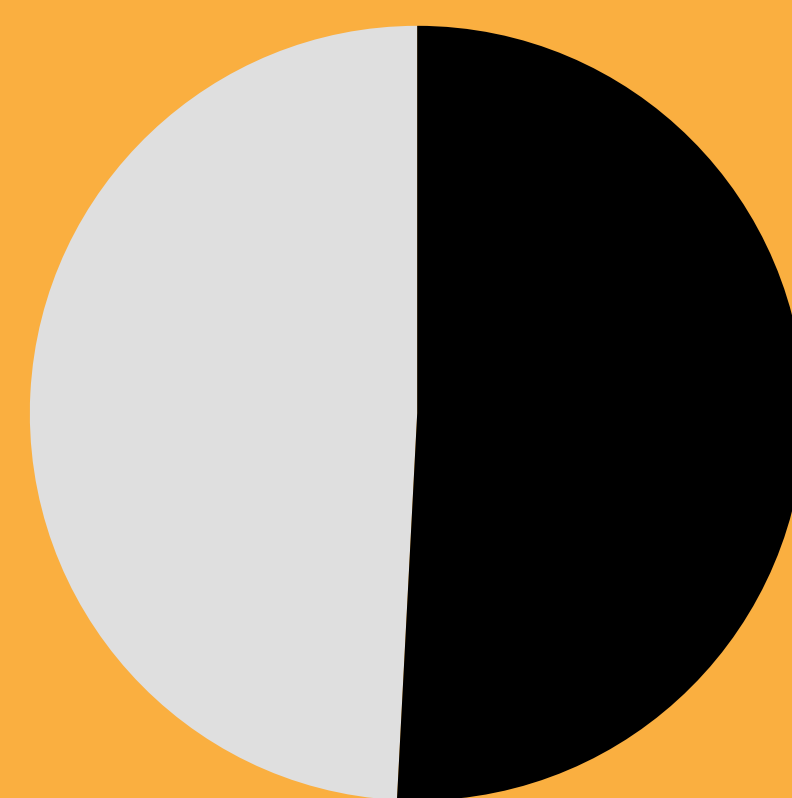

Sabiedrības integrācijas
fonds

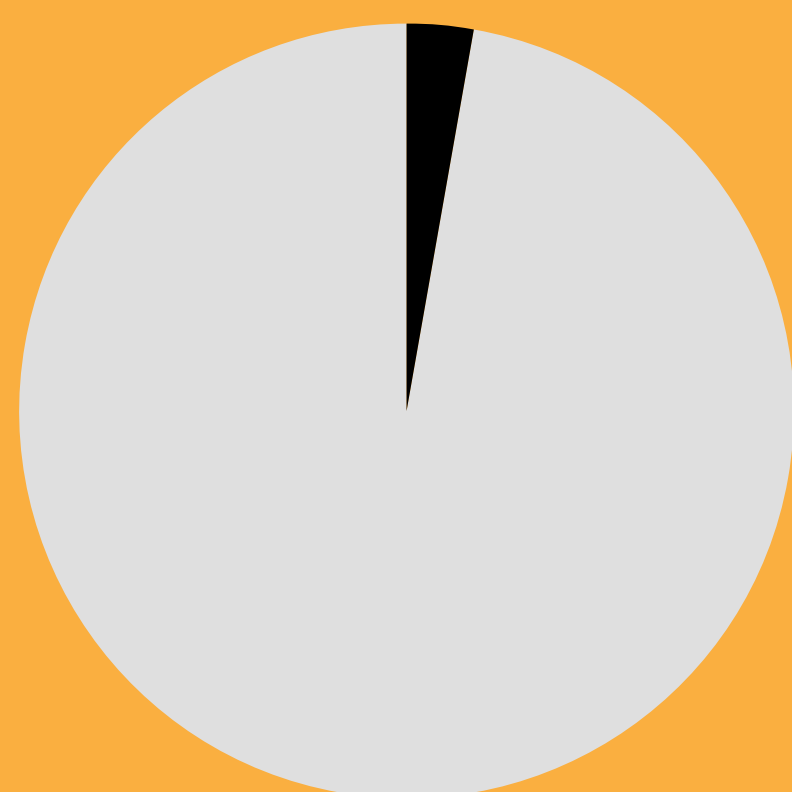
4,2% lauku iedzīvotāju ir piedalījušies pašvaldības vai valsts institūcijas organizētā apspriedē un pauduši savu viedokli

①

51% iedzīvotāju pilnībā vai daļēji nav apmierināti ar demokrātiju Latvijā

②

3% lauku iedzīvotāju ir sazinājušies ar pašu ievēlētajiem deputātiem pašvaldībā vai Saeimā

①

43,2% lauku iedzīvotāju pilnībā vai daļēji uzticas pašvaldībai

①

IZAICINĀJUMS

Lauku un nelielo apdzīvoto vietu iedzīvotājiem iespēja **pašvaldības "darba kārtībā" ietvert savai teritorijai būtiskus jautājumus, īpaši pēc administratīvi teritoriālās reformas, ir apdraudēta**. Nepieciešamas jaunas līdzdalības formas, kas sniegtu iespēju lauku kopienu līdzdalībai. Iedzīvotājiem nepieciešama iespēja ērtā, sistemātiskā un iekļaujošā veidā nodot un saņemt informāciju par sev būtiskiem jautājumiem, savukārt pašvaldībām jāveicina iedzīvotāju ieinteresētība un aktīva līdzdalība.

ATBILSTOŠĀS POLITIKAS

Pašvaldību likums, ③

kura mērķis ir nodrošināt demokrātisku, tiesisku, efektīvu, ilgtspējīgu, atklātu un sabiedrībai pieejamu pārvaldi katras pašvaldības administratīvajā teritorijā.

Tajā noteikts, ka **iedzīvotāju padome pašvaldībā** darbojas kā konsultatīva kolektīva institūcija, kas nodrošina novada pašvaldības teritoriālā iedalījuma vienību (pagastu un pilsētu) **iedzīvotāju interešu pārstāvību** domē.

Likums stāsies spēkā 2022. gada 1. janvārī, iedzīvotāju padomes izveidotas līdz minētā gada 30. jūnijam.

Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2021. – 2027. gadam ④

ar politikas mērķi – nacionāla, solidāra, atvērta un pilsoniski aktīva sabiedrība, kuras pastāvēšanas pamats ir Satversmē noteiktās demokrātiskās vērtības un cilvēktiesības, latviešu valoda un latviskā kultūrtelpa.

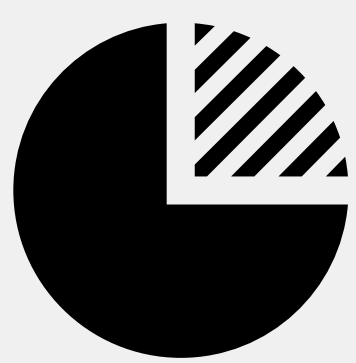
Virsmērķa sasniegšanas vispārīgais princips: **iekļaujoša līdzdalība, kas ikvienam nodrošina iespējas iesaistīties** valsts pārvaldībā un nodrošina plašu sabiedrības pārstāvniecību visā tās daudzveidībā, ir pamats zināšanu un prasmju apguvei, lai stiprinātu nacionālo identitāti, latviešu valodu, sociālo uzticēšanos, iedzīvotāju solidaritāti un sadarbību.

IETEKME LAUKU TELPĀ

Pieaugoša iedzīvotāju apātija - neskaidrās vai sarežģītās iesaistes procedūras mazina plašāku iedzīvotāju līdzdalību. Skaidra mandāta trūkums kopienu līderiem ierobežo viņu iespējas pārstāvēt plašākas iedzīvotāju kopas intereses

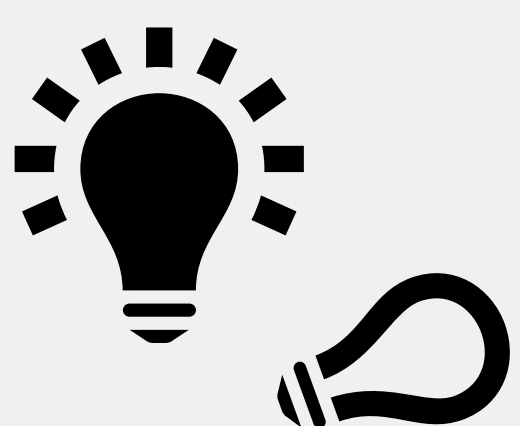
Trūkst datu pagastu un ciemu dalījumā kvalitatīvu lēmumu pieņemšanai, tāpēc iedzīvotāju pieredzes un viedokļi ir ārkārtīgi būtiski, lai lēmumi būtu balstīti esošajās vajadzībās un realitātē

Neatbildot uz lauku teritoriju vajadzībām, **padziļinās sociālekonomiskā nevienlīdzība un lauku iedzīvotāju sociālā atstumtība**. Iedzīvotāju viedoklis, īpaši attālos pagastos, kur nepastāv aktīva pašorganizēta kopiena, daudzkārt netiek pārstāvēts un izteikts un attiecīgi netiek ietverts attīstības un budžeta plānošanā

Atgriezeniskās saites un informācijas trūkums par izteikto viedokļu izmantošanu un ņemšanu vērā, **mazina iedzīvotāju pārliecību, ka tiem ir iespējas ietekmēt pašvaldību lēmumus** vai lēmumi tiek pieņemti atbilstoši sabiedrības interesēm

Ja nepastāv sadarbība (iedzīvotāju savstarpējā un ar pašvaldību) un nav saskaņotas rīcības kopējam labumam, **kopienām ir daudz mazāka noturība pret pārmaiņām**, t.sk. spēja rastu jaunus risinājumus

Pozitīvā pieredze no Rēzeknes novada par pašvaldības mērķi iedzīvotāju līdzdalībai:

“Mūsu mērķis bija radīt abpusēju saikni starp vietējām kopienām un pašvaldību, tās darbā iesaistot iedzīvotājus nevis formāli, bet gan patiesi. Novada dome norāda tikai vienu lietu – kā šis iedzīvotāju padomes izveidot –, pašvaldība ir sagatavojusi parauglikumu šādu institūciju darbībai. Visa pārējā darbība ir tikai pašu iedzīvotāju iniciatīva, un viņi ir neatkarīgi savā lemšanā, paši iedzīvotāju sapulcēs darbībai padomē izvirza savus līdzcilvēkus, kam uzticas.”

5

Monvīds Švarcs

Iedzīvotāji par esošo instrumentu formalizēšanu un neieinteresētību 2020. gadā:

“Ciema valde tiešām aktīvi darbojās un demokrātiskā ceļā centās aizstāvēt savas intereses, diemžēl pašreizējā dome un centrālā administrācija nevēlas ievērot pati savus noteikumus un uzklausi iedzīvotāju viedokļus. Dome savā darbības laikā nav noorganizējusi nevienu iedzīvotāju sapulci, lai gan iedzīvotāju lūguši to darīt. Diemžēl Covid nāca talkā, lai varētu atrunāties un turpināt neievērot savus nosacījumus.”

6

No Pašvaldību likuma anotācijas par iedzīvotāju padomēm:

„Likumprojektā paredzētais sabiedrības līdzdalības veids –

iedzīvotāju padomes pēc būtības ir pašvaldības iedzīvotāju "acis, ausis, sajūtas"

par pašvaldības darbu, funkciju izpildi, nepieciešamajiem uzlabojumiem u.tml. Ar minēto sabiedrības līdzdalības veidu vietējā pilsoniskā sabiedrībā tiek veicināta demokrātija, vairots un mobilizēts sociālais kapitāls, veicinot iedzīvotāju savstarpēju sadarbību un saskaņotu rīcību kopējam labumam, tajā skaitā palīdzot risināt iedzīvotāju problēmas.

Iedzīvotāju padome pašvaldībā darbojas kā konsultatīva kolektīva institūcija, kas nodrošina novada pašvaldības teritoriālā iedalījuma vienību (pagastu un pilsētu) **iedzīvotāju interešu pārstāvību domē**. Pēc būtības iedzīvotāju padome konsultē pašvaldību par jautājumiem, kas skar attiecīgās teritoriālā iedalījuma vienības iedzīvotāju intereses, vai nodod pašvaldībai iedzīvotāju viedokli par šiem jautājumiem, tādējādi tuvinot lēmumu pieņemējus (domes deputātus) pašvaldības iedzīvotājiem. Vienlaikus paredzēts arī instruments iedzīvotāju viedokļa iesniegšanai domē – iedzīvotāju **padomes tiesības iesniegt lēmuma projektus izskatīšanai domes sēdē. Iesniegtie lēmumu projekti domes sēdē ir izskatāmi obligāti**, kas nozīmē, ka domei nav atstāta izvēles iespēja attiecībā uz konkrētā lēmuma iekļaušanu domes sēdes darba kārtībā un tai ir pienākums lemt par attiecīgā jautājuma turpmāko virzību.” ⁷

ESOŠIE RISINĀJUMI

Rēzeknes, Limbažu, Ventspils un citos novados jau vairāk nekā 10 gadus pastāv iedzīvotāju padomēm līdzīgas grupas,

kuras pārstāv pagasta iedzīvotāju intereses, veicina viedokļu apmaiņu un veido sabiedrisko domu pagastos. Vairākos Rēzeknes novada pagastos padomē tiek pārstāvēti visi pagasta ciemi, Nagļos – ietverta arī dažādu vecuma grupu pārstāvniecība.

Igaunijā iedzīvotāju kopsapulcēs tiek ievēlēti ciemu vecākie,

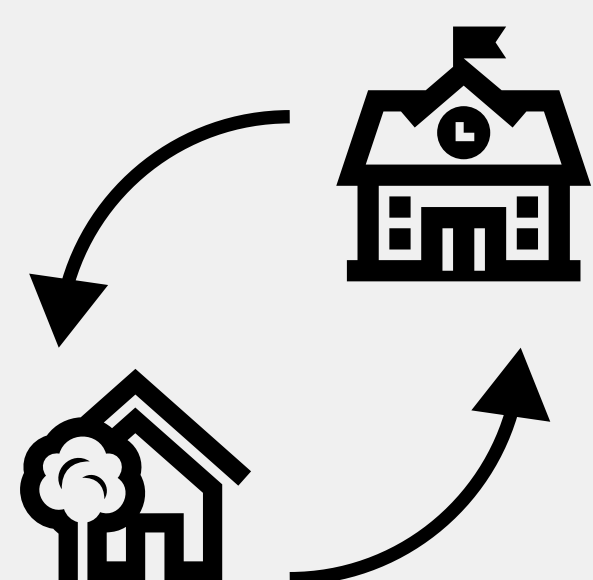
tomēr valstī netiek noteikts vienots apjoms nepieciešamajam kvorumam, jo tas atkarīgs no konkrētās teritorijas rakstura, vienlaikus ievēlētajam kandidātam vajag saņemt vismaz pusi no klātesošo balsīm. Ciemu vecākie ikdienā ne vien sekmē iedzīvotāju un pašvaldības informācijas apmaiņu un sadarbību, bet arī palīdz rast atbalstu ciema iedzīvotāju iniciatīvām, tāpat reizi gadā tiek sasaukta kopsapulce. Ciema vecākajiem tiek nodrošināts tehniskais atbalsts no pašvaldības, iniciētas savstarpējās tīklošanās aktivitātes reģionālā un nacionālā mērogā, kā arī piešķirtas goda nozīmes. 8

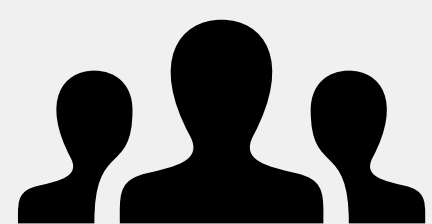
RĪCĪBAS, KAS VARĒTU PIELĀGOT POLITIKU

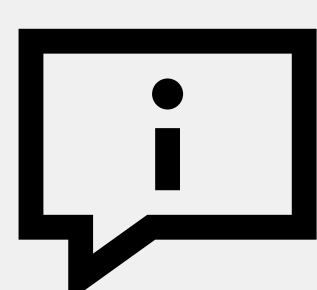
Pašvaldības domju un darbinieku kapacitātes spēcīnāšanas aktivitātes nacionālā vai plānošanas reģiona mērogā, sniedzot gan prasmes, gan zināšanas par iedzīvotāju padomju nozīmi lauku telpā un efektīvu to darbību ieviešanu

Likumā kā obligātu noteikt iedzīvotāju padomju lēmumu uzklauššanu domē, kā arī atbildes sniegšanu un/vai nepieciešamo rīcību veikšanu pēc būtības, piešķirot tām mandātu lemt par vietējas nozīmes jautājumiem, kas tieši skar pašu vietējo kopienu

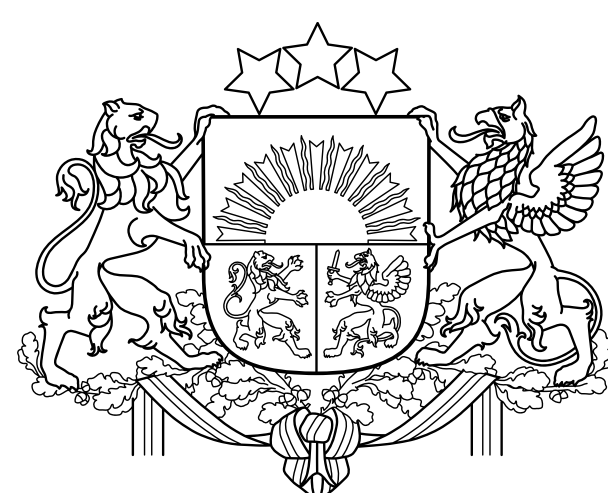
Katrā pašvaldībā izveidot štata vietu darbiniekam, kas strādā ar iedzīvotāju līdzdalību, t.sk. atbalstu iedzīvotāju padomēm, līdzdalības budžeta ideju izstrādi, NVO un kopienu atbalstu utt.

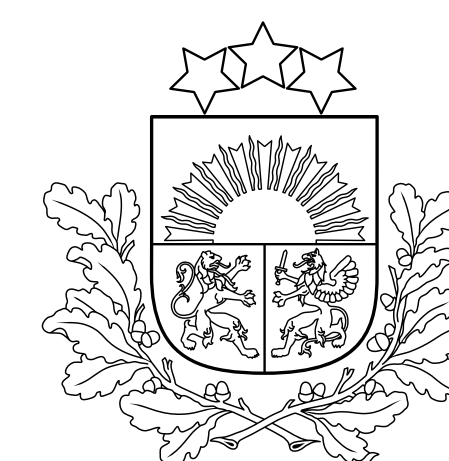
Nodrošināt sistemātisku, iekļaujošu un visiem iedzīvotājiem pieejamu informatīvo telpu, t.sk. sabiedrības daļai ar zemām digitālajām prasmēm vai bez pieejas tehnoloģijām

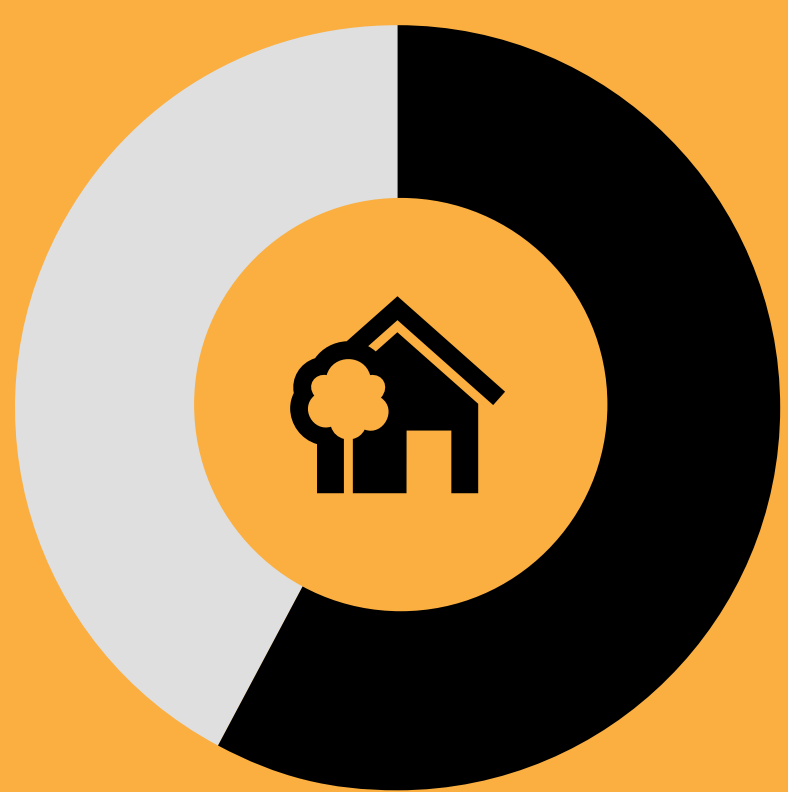
Latvijas Lauku forums

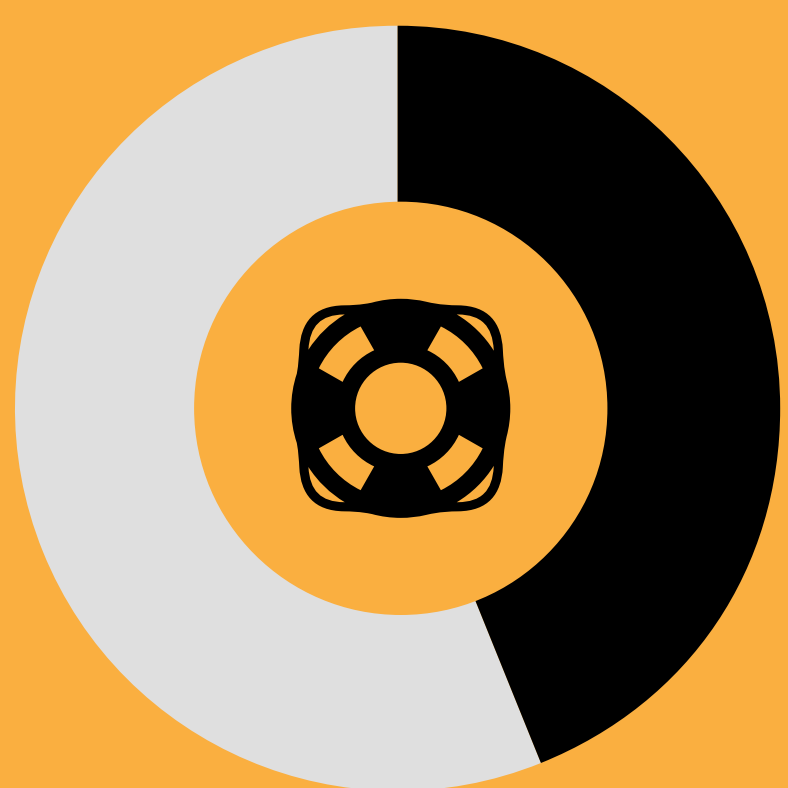
Kultūras ministrija

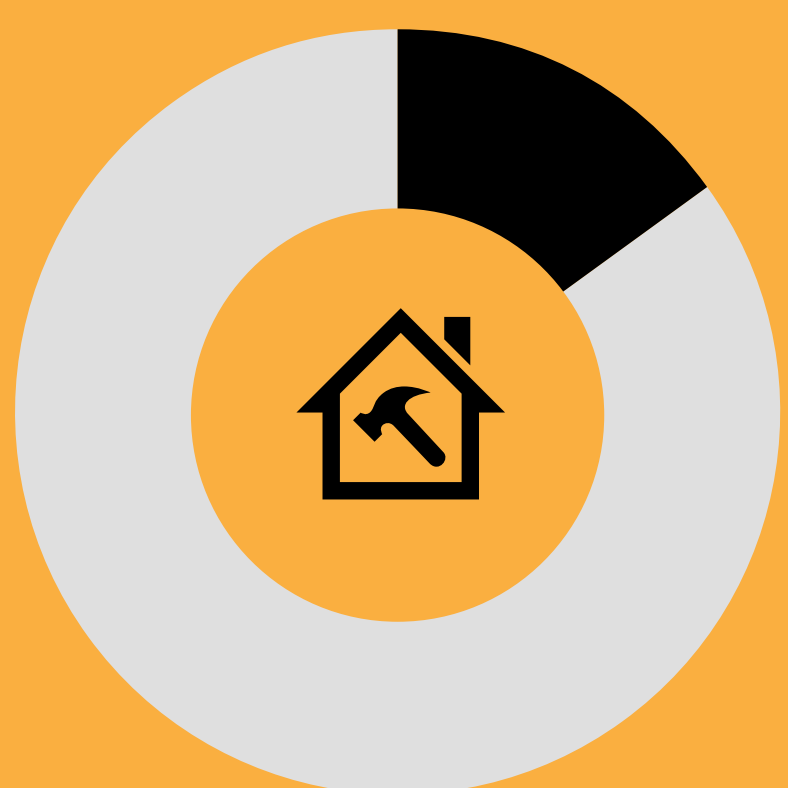
Sabiedrības integrācijas
fonds

58%
lauku iedzīvotāju
dzīvo viensētās ①

44%
mājsaimniecību Latvijā
trūkst jebkāda veida
atbalsts mājokļu iegādē ②

15,2%
iedzīvotāji saskaras
ļoti sliktiem sadzīves
apstākļiem ③

Pēdējo 20 gadu laikā

iedzīvotāju skaits lauku teritorijās
samazinājies par vairāk kā

150 tūkst. ④

IZAICINĀJUMS

Kvalitatīvas dzīvojamās platības trūkums lauku teritorijās

Iedzīvotāju interese pārcelties no pilsētas uz laikiem arvien pieaug, tomēr pieejamais mājokļu fonds (privātmājas, viensētas, dzīvokļi) ir ierobežots un nereti dzīvošanai neatbilstošā kvalitātē. Finanšu instrumenti (hipotekārie kredīti, valsts atbalsta programmas) mājokļu sakārtošanai lauku teritorijās ir ļoti ierobežoti vai vispār nav pieejami.

POLITIKA

Mājokļu politikas mērķis ir **veicināt mājokļa kvalitāti un pieejamību**, nodrošinot normatīvo bāzi efektīvai dzīvojamo māju pārvaldīšanai, sekmējot īres dzīvojamā fonda izveidi pašvaldību teritorijās un atbalstot enerģiju taupošus pasākumus dzīvojamās mājās. ⑤

Nacionālais attīstības plāns 2021. – 2027. gadam (NAP2027)

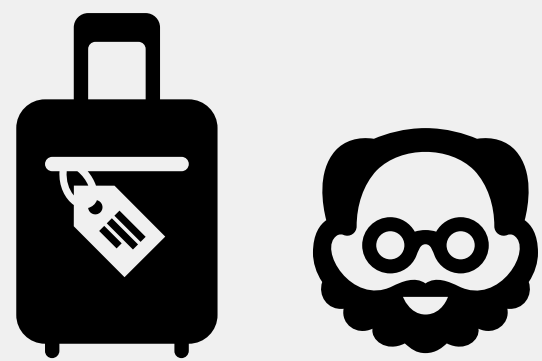
rīcības virziena “Mājoklis” mērķis: Latvijā visām māsaimniecībām ir pieejami mājokļi. Esošais dzīvojamais fonds līdz 2050. gadam atbilst augstiem energoefektivitātes, būvniecības, drošības un labiekārtotības standartiem. Tiesiskais regulējums veicina privātos un publiskos ieguldījumus dzīvojamā fonda izveidei. ⑥

Mājokļu pieejamības pamatnostādnes 2021. – 2027.gadam mērķi ir:

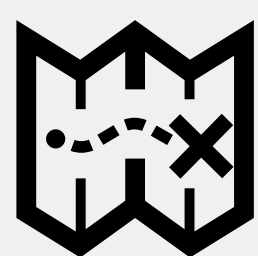
- noteikt risinājumus ilgtermiņā pieejama mājokļa nodrošināšanā Latvijas iedzīvotājiem, paredzot, ka tiek sniegts atbalsts personu grupām mājokļu pieejamības nodrošināšanai
- esošais dzīvojamais fonds līdz 2050.gadam atbilst mūsdienu energoefektivitātes, būvniecības un labiekārtotības standartiem
- pastāv stabila jauna dzīvojamā fonda attīstība, lai nodrošinātu mājokļu pieejamību gan mājokļiem uz tirgus nosacījumiem, gan sociāli mazaizsargātām iedzīvotāju grupām. ⑦

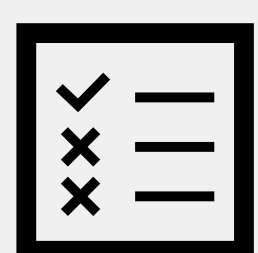
IETEKME LAUKU TELPĀ

Lauku iedzīvotāju emigrācija, lauku teritorijās iezīmējas iedzīvotāju **novecošanās tendence**

Tiek bremzēta reemigrācija un cilvēku ieplūšana, jo nav pieejami mājojki, kā arī atbalsts to iegādei un sakārtošanai lauku teritorijās

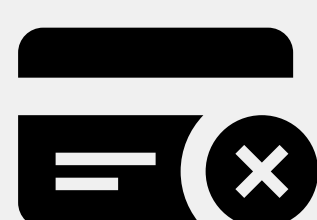
Ierobežota iedzīvotāju iekšējā migrācija, meklējot vajadzībām atbilstošu darbu un dzīvesvietu

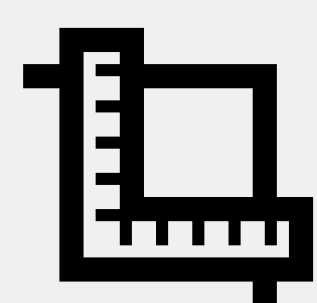
Kavēta reģionu attīstība, īpaši uzņēmējdarbība un jaunu darba vietu rašanās – nav pietiekoši cilvēku resursi uz vietas, savukārt jauni uzņēmēji vai darbinieki nepārceļas mājokļu trūkuma dēļ

Esošais mājokļu fonds laukos turpina pasliktināties – daudz pamestu un bezmantnieka īpašumu, kuri iet postā

Mājsaimniecību zemie ienākumi **neļauj iegādāties mājokli**, savukārt banku kreditēšana nav labvēlīga īpašumu iegādei vai sakārtošanai lauku teritorijās

Lauksaimniecības zemju palielināšanās (t.sk. ārvalstu īpašnieku) **samazina pieejamās dzīvojamās teritorijas** mājsaimniecībām

Latvijā nav izstrādāta nacionāla līmeņa mājokļu politikas stratēģija.

Mājokļu politika ir EM pārziņā, bet atsevišķi mājokļu politikas jautājumi Latvijā ir dažādu publisko iestāžu pārziņā FM (nekustamā īpašuma un zemes nodokļu politika), VARAM (teritoriju plānošana) un pašvaldību (sociālais atbalsts problēmsituācijās, maznodrošinātājiem). 8

Valsts atbalsta programmas mājokļa iegādei ir bijušas mērķētas uz sabiedrības grupām ar augstiem un vidēji augstiem ienākumiem. Eiropa Komisija 2019. gada ziņojumā norāda, ka Latvijā ir ierobežota pienācīgu mājokļu pieejamība, jo īpaši iedzīvotāju grupām ar zemiem ienākumiem. 9

Pašreizējie atbalsta instrumenti mājokļu fonda sakārtošanai primāri ir vērstas uz urbānām teritorijām, orientējoties uz daudzdzīvokļu ēku energoefektivitātes pasākumiem (skat. piem. Informatīvais ziņojums “Ēku atjaunošanas ilgtermiņa stratēģija” 10) Laukos dzīvojamo fondu pamatā veido viensētas, turklāt lai veiktu ēku renovācijas pasākumus (t.sk. privātmājām) esošo atbalsta programmu ietvaros, ir nepieciešams bankas kredīts, kas īpašumiem laukos ir grūti pieejams.

Banku kreditēšanas politika nav labvēlīga mājokļu iegādei vai celtniecībai lauku reģionos – hipotekārie kredīti visbiežāk tiek izsniegti Rīgas, Pierīgas un pilsētu vai piepilsētu teritorijās. Kredīti ārpus šīm lokācijām netiek izsniegti vai ir ļoti ierobežoti finanšu apjoma ziņā un ar augstām procentu likmēm. 11

Pieredze no daudz bērnu ģimenes – jaunienācējiem laukos:

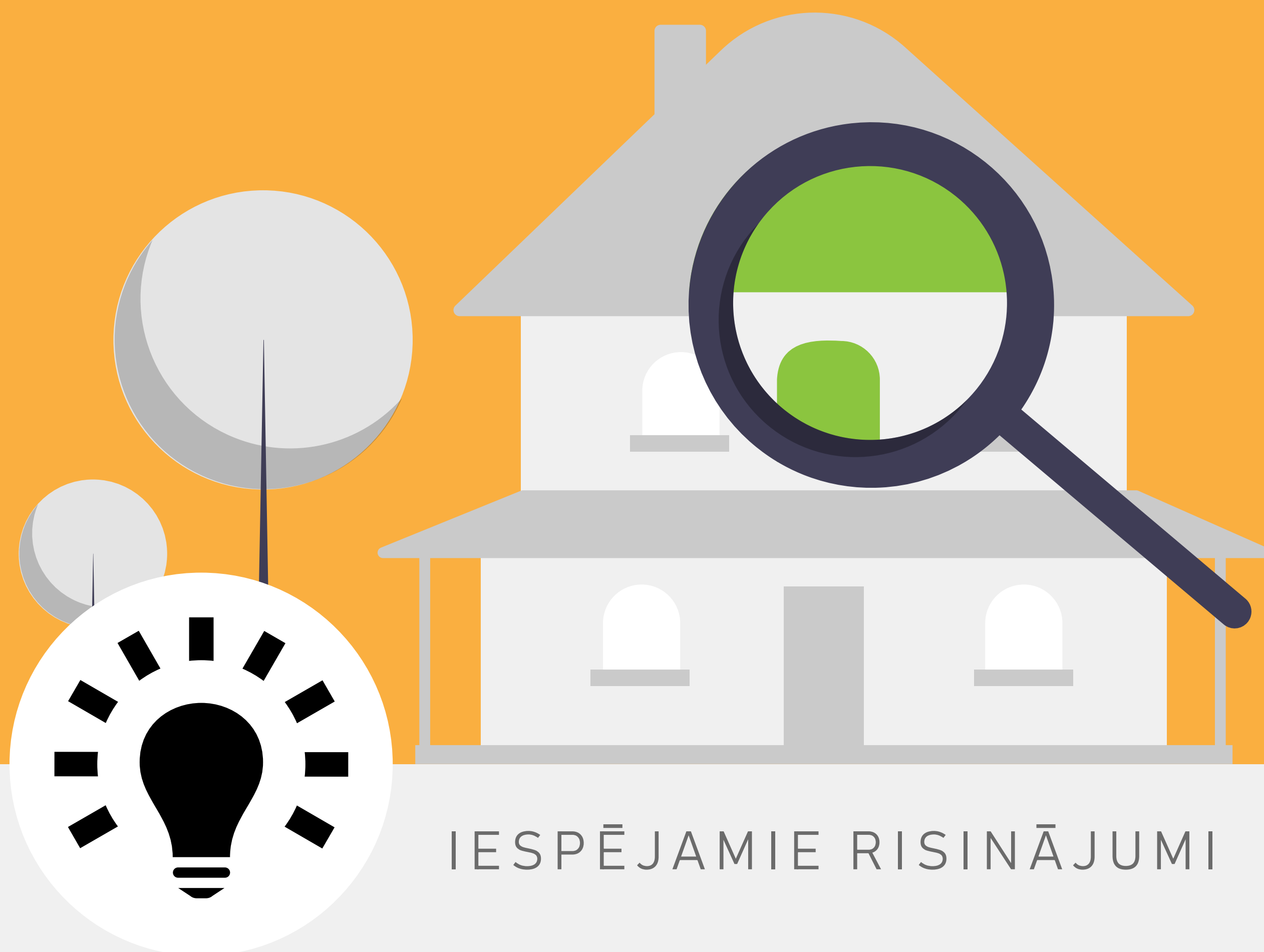
“Māju lēnām atjaunojam paši, banka kredītu nedevis, jo atrodamies 3 kilometrus no ciema robežas. Pa stūrītiem, cik pašu rosība ļauj, tik arī sakārtojam un remontējam. Šogad beidzot esam tikuši pie virtuves, kur visiem kopā sanākt.”

Vidzemes jaunā uzņēmēja pieredze, pārceļoties uz laukiem un meklējot dzīvesvietu:

“Es divus gadus braukāju apkārt un meklēju māju un zemi, ko varētu iegādāties, bet ... vai nu īpašnieks saka, ka tas ir mantojums – dzimtās mājas un nepārdod kaut pats nemaz nedzīvo, vai īpašums ir ieķīlāts un nav izdevīgi to atķīlāt, vai īpašnieks vispār nav sasniedzams.”

Jaunā ģimene vienīgā iespēja – patēriņa kredīts ar augstu procentu likmi un atbalsts no vecākiem:

“Īsti labi nejutāties pilsētas vidē. Tāpēc, par laimi, viens mazs zirnītis mūs pamudināja nopirkt dzīvokli ciemā un nu dzīvojam šeit. (...) Liels šķērslis bija mana pretestība pret kredīta ņemšanu, lai iegādātos dzīvokli. Toties sapratu, ka citas izejas nav un es piekritu tam. Mājokļa jautājums mums atrisinājās mazāk kā nedēļas laikā. Pirmdien apskatījām un ceturtdien, piektdien jau ievācāmies. Puisis gāja uz banku un runāja. Kredītsaistību piešķiršanas process noritēja mierīgi. Banka nebija pret lauku teritoriju. Mums vienīgi piedāvāja ņemt kredītu uz 5 gadiem. Patēriņa kredītu, jo dzīvoklis atrodas tālāk kā 5 km no tuvākās pilsētas. Hipotekāro kredītu mums pat nepiedāvāja. Visu nepieciešamo summu arī nedevis. Vecāki piepalīdzēja.”

IESPĒJAMIE RISINĀJUMI

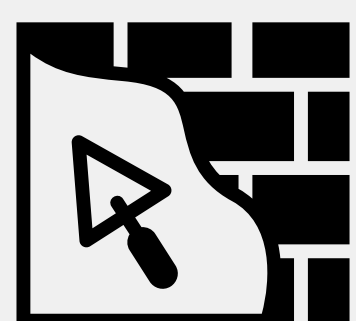
- Kārķu pagasta akcija – pagasta pārvalde apzina tukšos īpašumus un to īpašniekus pagastā un iniciē jaunu saimnieku meklēšanu pamestām lauku mājām
- Smiltenes novada pašvaldība apkopo un digitālā kartē savā mājaslapā publicē informāciju par lauku viensētām, dzīvojamām mājām un citiem nekustamajiem īpašumiem, kas ir pieejami novada teritorijā
- Jaunlutriņu attīstības biedrība, piesaistot vietējos uzņēmējus un aktīvus iedzīvotājus, izremontēja dzīvokļus Jaunlutriņu pagastā daudzdzīvokļu mājā, lai motivētu pārcelties uz pagastu cilvēkus un ģimenes dzīvot un strādāt
- "Altum" pirmā mājokļa valsts atbalsta programma ģimenēm ar bērniem un jaunajiem speciālistiem, tomēr nepieciešams to paplašināt un padarīt pieejamu mērķgrupām ar dažādiem ienākumiem, kā arī izvērtēt iemeslus banku atteikumiem hipotekāro kredītu izsniegšanā

RĪCĪBAS, KAS VARĒTU PIELĀGOT POLITIKU

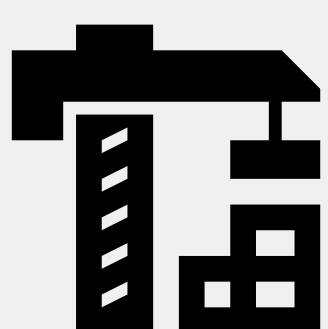
Apzināt mājokļu fonda stāvokli un ar to saistītās vajadzības un problēmas lauku teritorijās

Veidot **elastīgus risinājumus mājokļa politikas īstenošanai** lauku teritorijās, t.sk., mājokļu būvniecības vai renovācijas atbalsta programmas, kas vērstas tieši uz lauku teritoriju specifiku, kā piem., atbalsts mājokļiem teritorijās ārpus administratīvajiem centriem un sabiedrības grupām ar nelieliem ienākumiem

Aktīvāka **pašvaldību iesaiste mājokļu jautājumu risināšanā**, īstenojot ne tikai likumā noteiktās funkcijas, bet arī proaktīvi apzinot brīvo mājokļu fondu savā teritorijā un to popularizējot

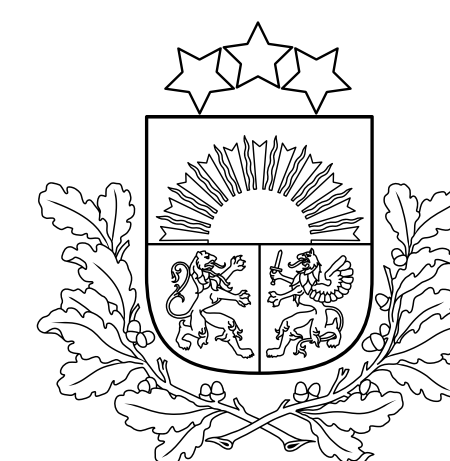
Mērķtiecīgi veidot jaunu un kvalitatīvu dzīvojamo fondu arī lauku teritorijās, kur ir pieprasījums, nodrošinot to pieejamību visām iedzīvotāju grupām

Latvijas Lauku forums

Kultūras ministrija

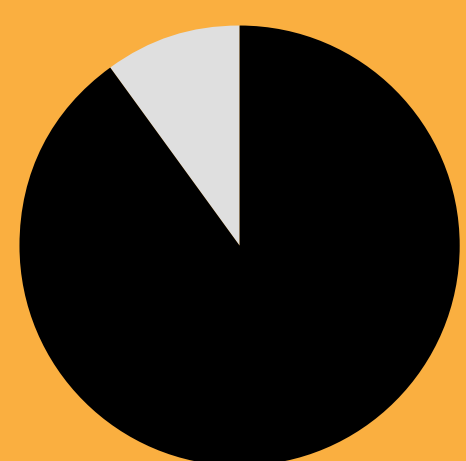

Sabiedrības integrācijas
fonds

43%

iedzīvotāju vecumā no 19 līdz 74 ir vismaz pamata digitālās prasmes ¹

90%

darbavietās būs nepieciešamas digitālās prasmes (2025. gadā) ²

52%

iedzīvotājiem trūkst digitālo pamatprasmju ³

Valsts pārvaldes pakalpojumu katalogā ir 4052 pakalpojumi, no kuriem

123 pieejami portālā Latvija.lv, bet **758** kā e-pakalpojumi citviet.

IZAICINĀJUMS

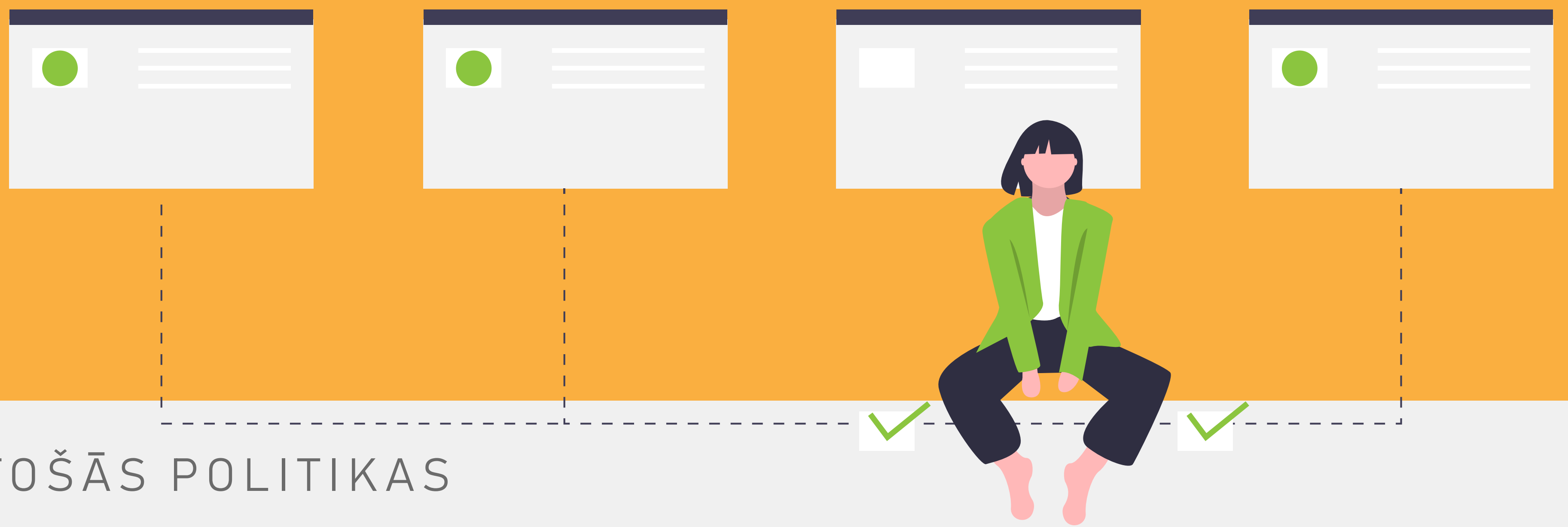
4

„Digitālā plaisa” jeb nevienlīdzība starp dažādām sabiedrības grupām kļūst arvien lielāka. Turpinoties straujai tehnoloģiju un e-pakalpojumu attīstībai un ekonomikas digitalizācijai, **aizvien samazinās lauku reģionu iedzīvotāju iespējas, ko rada nevienlīdzīgais iedzīvotāju digitālo prasmju esošais attīstības līmenis un to attīstības iespējas, kā arī atbalstošā infrastruktūra.**

Digitālās prasmes pēc to nozīmīguma tiek pielīdzinātas lasītprasmei un rēķināšanas prasmei, un vismaz pamata līmenī tās ir un būs nepieciešamas ne vien profesionālajā vidē, bet arī sadzīvē, piemēram, informācijas ieguvē, komunikācijā, mājsaimniecības finanšu vadībā, veselības un citu pakalpojumu iegūšanai, e-komercijas izmantošanai un citur, kur nozīmīga arī **tehnoloģiju un infrastruktūras pieejamība.**

ATBILSTOŠĀS POLITIKAS

Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021. – 2027. gadam ⑤

ir visaptveroša **stratēģija valsts digitālajai pārveidei**, kas ietver jautājumus saistībā ar IKT izglītību un prasmēm, piekļuvi internetam, modernu un efektīvu publisko pārvaldi, e-pakalpojumiem un digitālo saturu sabiedrībai.

Kā viens no risinājumiem **pakalpojumu pieejamības uzlabošanai** minēti vienotie pakalpojumu centri - reģionālie kompetences centri, konsolidējot atbalsta funkcijas un standartizējot horizontālos publiskās pārvaldes procesus. Saistībā ar **infrastruktūras nodrošinājumu** identificēta lauku teritoriju vajadzība: „Latvijas lauku teritorijās ar mazu iedzīvotāju blīvumu un zemu maksātspēju (ekonomiski mazāk pievilcīgos apgabalos), kā arī pilsētām pieguļošās teritorijās trūkst nepieciešamās pasīvās elektronisko sakaru tīklu infrastruktūras vai arī atvilces maršrutēšanas (“vidējās jūdzes”) un abonentlīniju (“pēdējās jūdzes”).”

Izglītības attīstības pamatnostādnēs 2021. – 2027. gadam ⑥

ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, kas nosaka vienotu valsts politiku un attīstības stratēģiju izglītībā.

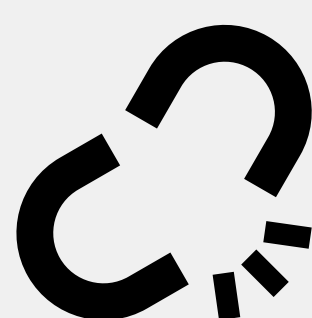
Izglītības attīstības politikā **digitālā prasība ir ietverta kā caurviju elements**, ietverot prasmju attīstīšanu no pamata līdz augstākajam līmenim un digitālo aģentu tīkla izveidi. Saistībā ar **nodarbināto prasmju apguves sekmēšanu** tiek plānots ietvert arī atbalsta pasākumus darba devējiem darbinieku papildu izglītošanā un izskatīt iespējas nodokļu atlaidēm, kas stimulētu darba devēju investīcijas nodarbināto izaugsmē.

IETEKME LAUKU TELPĀ ↑

Straujā tehnoloģiju attīstība un digitālo prasmju nepieciešamība, **palielina pastāvošās bailes un zemo motivāciju** tehnoloģiju izmantošanai un digitālo prasmju apguvei. **Pieaug sociālā un ekonomiskā nevienlīdzība un digitālā plaisa** starp paaudzēm un laukiem – pilsētām, kā arī **sabiedrības polarizācija**

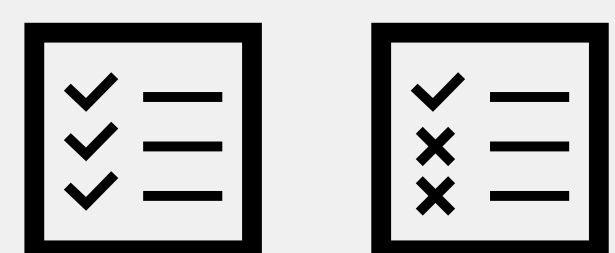
Iedzīvotāji, kam nav pieejams atbalsts un kas dzīvo vietā ar mazāk aktīvu kopienu un neizmanto digitālās tehnoloģijas, ir **mazāk spējīgi pārstāvēt savas intereses un iesaistīties līdzdalības procesos**, kā arī **kļūst arvien neaizsargātāki pret digitāli organizētām noziedzīgām darbībām**

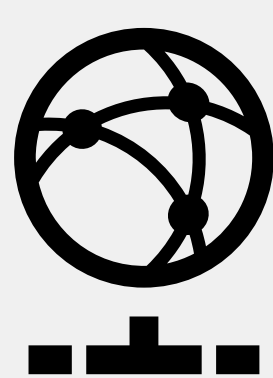
Aizvien **vairāk iedzīvotājiem ir apgrūtināta pieeja publiskajiem pakalpojumiem**, jo mērķtiecīgi tiek paplašināts digitālā veidā pieejamo publisko pakalpojumu klāsts, bet nav mērķtiecīgu ieguldījumu infrastruktūrā un iedzīvotāju digitālajās prasmēs lauku teritorijās

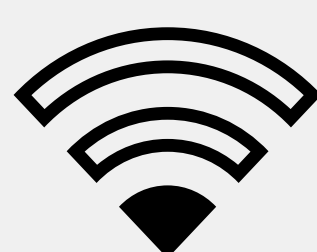
IETEKME LAUKU TELPĀ

Lai arī pieaug digitālās ekonomikas apjoms, attālinātās darba iespējas un citi digitalizācijas ietekmē radītie jaunie nodarbinātības veidi, tomēr pastāv būtiska atšķirība starp nepieciešamajām un esošajām digitālajām prasmēm, **samazinot potenciālas darba iespējas lauku teritorijās**

Teritorijās, kurās komunikācijas infrastruktūras pieejamība ir ierobežota vai ir nepietiekamā kvalitātē, neskatoties uz iespēju veikt darba pienākumus attālināti, **iedzīvotāji darbaspējas vecumā izvēlas pastāvīgi nedzīvot.**

Privātie investori nav ieinteresēti ieguldīt „pēdējās jūdzes” nodrošināšanā, bet valsts atbalsts nav pietiekamā apjomā. Vēl joprojām pastāv teritorijas, kurās pilnībā vai zemā kvalitātē nav pieejama infrastruktūra, radot **attīstības „baltās teritorijas”**

ESOŠĀ SITUĀCIJA - IEDZĪVOTĀJU VIEDOKLIS/PIEREDZE

Mainīties un izmantot iespējas savām vajadzībām:

Tehnoloģijas ienāk un ir neatņemama daļa no mūsdienu sabiedrības ikdienas. Mums ir jāpieņem, ka tehnoloģijām ir jāienāk (dažreiz arī ārēju motīvu noteiktām, piemēram, pandēmijas apstākļos), tātad arī (mentāli) jāpieņem, ka tās nepazudīs, un mēs neatgriezīsimies pie kādreizējiem procesiem. Mums ir jāsaprot, kā šīs tehnoloģijas var uzlabot mūsu dzīves un profesionālās darbības jomas. Atcerēsimies datoru ienākšanu ikdienā vai skolās: kura skola spēja piedāvāt kvalitatīvāku izglītību – ar skolotāju, kuram dators kļuva par mācību līdzekli, vai arī ar skolotāju, kurš datoru apsedza ar sedziņu un izmantoja kā rakstammašīnu? 7

Par tehniskā nodrošinājuma pieejamību un izmantošanu:

Viss ir ļoti jauki, ja atrodas nauda nopirkt kompjūteru, drukieri, skeneri un tā tālāk, bet ne jau katram cilvēkam ir bērni vai mazbērni vai izpalīdzīgs kaimiņš, kas to visu var saslēgt un to visu salikt. Pat ja es izsaucu kompjūtera meistarū, kas maksā ļoti daudz naudas un kas varbūt ir visu salicis un sakārtojis, tad, kad man ir reāli jāstrādā, un es varbūt nejauši kādu vienu pogu esmu nospiedusi (...) tad, kad es zvanu uz kādu valsts iestādi, lai iesniegtu kaut kādus dokumentus, tad man jautā, kāda man ir pārlūkprogramma (...) lai uzinstalētu tās jaunās programmas (...) ja man nav neviena, kurš var palīdzēt, ne jau kurš katrs man var to palīdzēt izdarīt. 8

Līdzdalība kā digitālās iekļaušanas motivācija:

Digitālā līdzdalība ir iespēja un veids, kā ieinteresēt digitālo rīku lietošanā ar mērķi paust pilsonisko nostāju. To mūsdienu apstākļos tiešām ir vieglāk izdarīt tiešsaistē, nevis nākot uz domes sēdēm un gaidot mikrofonu. Pašvaldībām no 2023. gada obligātā kārtā būs nepieciešams īstenot līdzdalības budžetēšanu, tāpēc ir nepieciešama vienota digitālā platforma, kurā būs iespēja paust savu nostāju un piedāvāt idejas (līdzīgi kā Manabalss.lv). Tas varētu veicināt ātrāku integrēšanos digitālajos džungļos. 9

Nacionālajā attīstības plānā 2021. - 2027. gadam 10

saistībā ar digitalizāciju ietverti dažādi aspekti, piemēram, saistībā ar atvērtajiem datiem, digitālo ekonomiku, pakalpojumu pieejamību, prasmēm. Sasaiste ar lauku telpu gan ir netiešā veidā noprotama no paredzētajiem uzdevumiem infrastruktūras un pakalpojumu pieejamībā: "Lai nodrošinātu iedzīvotājiem iespējas ērti un savlaicīgi saņemt **valsts un pašvaldību pakalpojumus**, aizvien vairāk tiks izmantotas IT tehnoloģiju attīstības sniegtās priekšrocības, **ieviešot principu "digitāls pēc noklusējuma"**, jo elektroniskie pakalpojumi un risinājumi ir rentabli un bieži vien elastīgāki nekā klātienē pakalpojumi." Vienlaikus plānā minēts arī, ka **„iedzīvotāju digitālās prasmes būs jāuzlabo**, ja Latvija vēlas uzlabot uzņēmumu produktivitāti un digitālo tehnoloģiju integrāciju, jo uzņēmumi un cilvēki digitalizācijas iespējas neizmanto pietiekami produktīvi."

Pēdējos gados īstenots integrētās komunikācijas un mācību aktivitāšu programmas projekts "Mana Latvija.lv. Dari digitāli!" 11, kura ietvaros 6000 valsts un pašvaldību iestāžu darbiniekiem tika nodrošinātas mācības, kas tika komunikēts arī kā nozīmīgs atbalsts iedzīvotājiem. Tomēr rezultāti vēl pašreiz nav snieguši nozīmīgu atbalstu tiem, kas līdz šim nav saņēmuši līdzīgus pakalpojumus - lauku iedzīvotājiem, kas ikdienā neizmanto internetu, nav pieejama informācija par atbalsta punktiem un digitālajiem aģentiem.

No **Latvijas Atveseļošanas un noturības plānā** ietvertajiem pasākumiem **digitālajai transformācijai**

paredzēts 21% finansējuma no kopējā budžeta. Digitālo prasmju attīstība primāri paredzēta vidēja līmeņa prasmju pilnveidošanai nodarbinātajiem, mazāka daļa - iedzīvotājiem vecumā virs 45, jauniešiem un bezdarbniekiem, t.sk. sekmējot e-pakalpojumu un digitālo līdzdalības iespēju izmantošanu. ⁽¹²⁾ Lai arī pamatojumā norādīta lielā nevienlīdzība starp prasmēm, plānā netiek ietverti lauku un attālo teritoriju iedzīvotāji, kam prasmes nepieciešamas gan komunikācijas un e-pakalpojumu izmantošanai, gan papildu darba iespēju radīšanai.

Sasniedzamības sekmēšanai lauku teritorijās, kurās ir paredzēts nodrošināt platjoslas vai ļoti augstas veiktspējas tīklu “pēdējās jūdzes” infrastruktūras attīstību vien 1500 mājsaimniecībām, uzņēmumiem, skolām, slimnīcām un citām publiskām ēkām.

IESPĒJAMIE RISINĀJUMI

Digitālā stratēģija kā risinājums lauku teritoriju depopulācijai:

Spānijas lauku apvidu digitalizācija tiek uzskatīta par galveno prioritāti, lai risinātu akūto depopulācijas problēmu, kas ļoti ietekmē lauku teritorijas valstī. Dažu pēdējo gadu laikā Spānija ir guvusi panākumus mērķtiecīgā stratēģisko plānu un iniciatīvu izstrādē un īstenošanā, lai likvidētu digitālo plaisu starp pilsētām un laukiem. Šīs stratēģiskās iniciatīvas lauku teritorijām tiek īstenotas visos administratīvajos līmeņos – valsts, reģionālā un vietējā, tās skar platjoslas infrastruktūru, digitālās zināšanas un prasmes, kā arī digitālās inovācijas publiskajos pakalpojumos un mazajos un vidējos uzņēmumos lauku teritorijās.

IESPĒJAMIE RISINĀJUMI

Kopstrādes telpas, kopienu centri un savstarpējs atbalsts pēc iespējas tuvāk iedzīvotājiem:

Kā impulss ciema iedzīvotāju sanāksšanai kopā un pirmajām iniciatīvām Skujenē (ap 300 iedz.) bija platjoslas optiskā kabeļa ievilkšana. To ievilka līdz Skujenes pagasta pārvaldes ēkai, kur nu bija pieejams jaudīgs internets, tomēr, lai nodrošinātu šādu pakalpojumu visiem iedzīvotājiem, vajadzēja privātas investīcijas, kuru kopienai nebija. Iedzīvotāji nolēma izmantot pieejamos resursus, un 2018. gadā Skujenes pārvaldes ēkā tika atklāta visiem iedzīvotājiem pieejama koprades telpa, kurā var ne vien sanākt kopā, bet arī strādāt, izmantojot gan jaudīgo internetu, gan iegādātos datorus, krāsu printeri, skeneri un 3D printeri.

14

Vietējās attīstības un sociālās nevienlīdzības mazināšana caur digitalizāciju:

Somijas vidienē projekta ietvaros tika īstenots pasākumu kopums, lai mazinātu lauku iedzīvotāju atstumtību un sekmētu digitālās prasmes un līdzdalību. Iniciatīvas ietvaros tika izveidoti virtuālie ciema māju modeļi, īstenotas digitālo prasmju apmācības, ieviestas vairāk nekā 100 digitālo pakalpojumu dienas un veikta savstarpējā digitālā atbalsta sistēmas izstrāde, veicināta elektronisko veselības aplikāciju izmantošana iedzīvotāju labklājības un veselības veicināšanā un ciema aktivitāšu norises publicitātes veidošana, izmantojot video un spēļu lietojumprogrammas. Rezultātā tika samazināta nevienlīdzība pakalpojumu pieejamībā un uzlabota tiešsaistes pakalpojumu izmantošana, uzlabojot sekmējot prasmes un veicinot lauku iedzīvotāju digitalizāciju atbalstošu attieksmi un gatavību izmēģināt jaunus elektroniskos pakalpojumus.

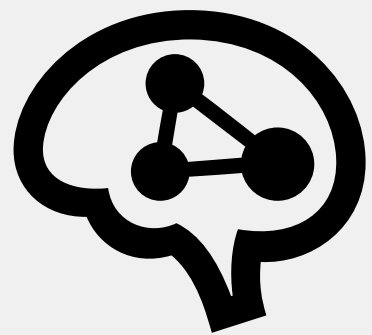
15

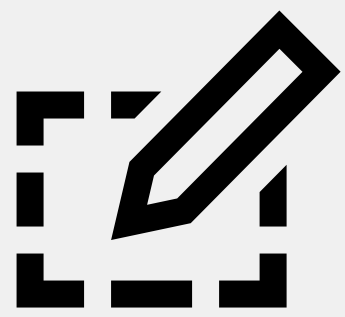
RĪCĪBAS, KAS VARĒTU PIELĀGOT POLITIKU

Izmantot digitalizāciju kā iespēju **„savienot” pilsētu un laukus un mazināt sociālo nošķirtību**, analizējot īstenoto politiku ietekmi tieši uz lauku teritorijām

Izstrādāt ne tikai nacionālu, bet arī **novadu un vietēja mēroga digitalizācijas stratēģijas un rīcības plānus**, t.sk. ietverot rīcības mērķtiecīgai un proaktīvai lauku iedzīvotāju digitālo prasmju sekmēšanai, motivācijas paaugstināšanai izzināt jaunus digitālos pakalpojumus un baiļu mazināšanai no tehnoloģijām un digitāliem pakalpojumiem, lai sekmētu inovācijas ekonomikā un publiskajā sektorā

Uzlabojot un pilnveidojot publiskos pakalpojumus digitālā formā, vienlaikus veltīt pietiekamus resursus to **pielāgošanai attālinātām teritorijām**, kā arī dažāda vecuma un prasmju iedzīvotāju, t.sk. mazaizsargāto grupu pārstāvju, vajadzībām un iespējām

Latvijas Atveseļošanas un noturības plāna digitālās transformācijas **pasākumu īstenošanā nozīmīgu uzmanību pievērst digitālajai plaisai starp pilsētām un laukiem**, kā arī pasākumu plānošanas un īstenošanas **procesā iesaistīt pašvaldības un reģionālās NVO**, ietverot atbalsta sistēmu vietējo agentu izveidei, sekmējot ne vien infrastruktūras pieejamību, bet arī iedzīvotājus un uzņēmumus kā digitālās transformācijas agentus, t.i., **cilvēkus un organizācijas, kas vietējā līmenī veicina digitālo pāreju**

RĪCĪBAS, KAS VARĒTU PIELĀGOT POLITIKU

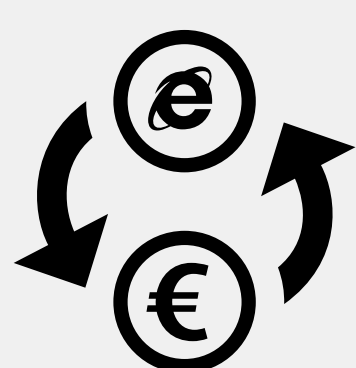
Digitālās plaisas mazināšanā un zināšanu pārnesē **aktīvāk iesaistīt vietējās kopienas** resursus, īpaši tajās esošos IT jomas profesionāļus un citus digitāli kompetentos, tāpat arī kopienās veicināt savstarpējo komunikāciju un attīstīt "drauga plecs" kustību

Ieviešot jaunus digitālos līdzdalības veidus, **nodrošināt skaidrojošo informāciju un atbalstu to apgūvē un izmantošanā**, īpaši attālo teritoriju iedzīvotājiem, kā arī saglabāt nedigitālās iesaistes iespējas

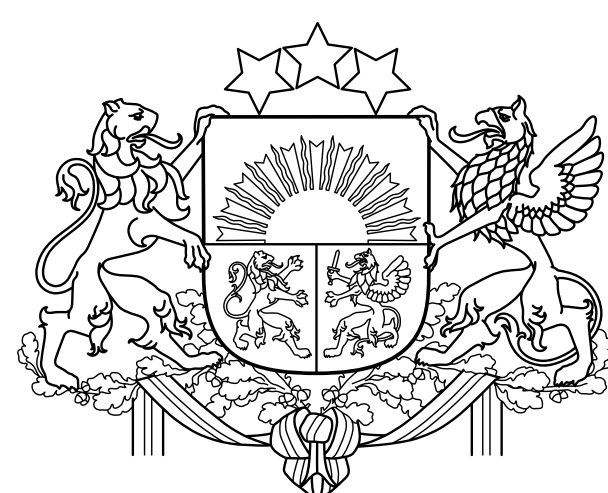
Izmantot laukos jau esošos interneta piekļuves punktus (bibliotēkas, skolas u.c.), aprīkot tos ar jaunām digitālām tehnoloģijām un radīt attīstošas koprades telpas

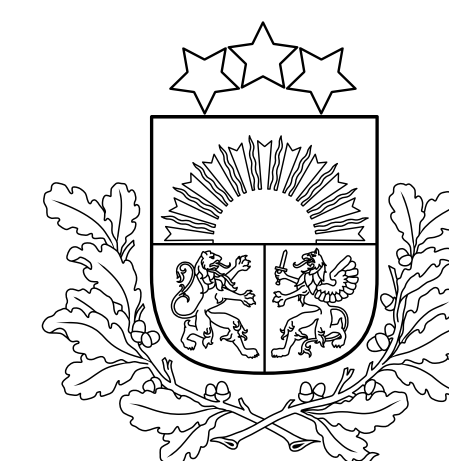
Nodrošināt **kvalitatīvas komunikāciju infrastruktūras pieejamību ārpus pilsētām**, ieguldot publiskos līdzekļus vai izstrādājot stimulējošu mehānismu privātajām investīcijām

Latvijas Lauku forums

Kultūras ministrija

Sabiedrības integrācijas
fonds